

**Valami búzlik
Skandiná-
viában**

Kjell Westö: *Délibáb*,
fordította: Jávorszky Béla,
Széphalom Könyvműhely,
Budapest, 2015.

Kjell Westö finnországi svéd író *Délibáb* című regénye a finn történelem egyik kevésbé ismert szakaszát idézi meg. Azt a második világháború, illetve a szovjet–finn háború kitörését megelőző bizonytalan korszakot, amikor az első világháború és a finnországi polgárháború rettenete még elevenen él az emberek emlékezetében, ám a finneknek már egy új kérdés is válaszolniuk kell: hova állnak az egyre kilátástalanabbnak tűnő világpolitikai helyzetben – Sztálin vagy Hitler mellé? A módszeres és intézményes népi-irtás még nem kezdődött meg, de a zsidósággal szembeni erőszakos elfogultság már jelen van a közgondolkodásban.

Főszereplőink ebben a kétségekkel teli időszakban próbálják élni finnországi mindennapjaikat. A regény első pár lapja után az lehet az érzésünk, hogy szerzőnk olyan alapvető hibát vétett, amely roppant mód megnehezíti az egyszeri (külhoni) olvasó dolgát: a nehezen kiejthető (sőt, kiolvasható) skandináv nevek erdejébe vezet bennünket, és nagyot kockáztat, amikor így tesz. A nevek sűrű burjánzása és folyamatos változtatása azonban fontos dramaturgiai fogás: terebélyesedik, a mű végére pedig megbocsátjuk szerzőnk nominális akadálypályáját. A nevek mellett az identitások, nyelvhasználatok és nemzetiségek összetettsége is a sajátos, bizonytalan léghőmérsékletet dinamizálja az amúgy is zavaros történelmi kontextusban.

Főszereplőink Thune és Wiikné, az ügyvéd és titkárnője. Thune feleségével való szakításának árnyékában éli fél életét, Wiikné pedig megjárta a finn polgárháború büntetőtáborait, továbbá folyamatosan anyagi gondokkal küszködő, bipoláris öccse sorsát is „kénytelen” szívén viselni. Thune napjait ügyvédi praktizálása (illetve a havi egy találkozó legrégebbi barátai-val, a Szerdai Klub tagjaival), Wiikné idejét pedig titkárnői teendői és kényszeres moziba járása töltik ki.

A nevek – már említett – játékát remekül reprezentálja Wiikné alakja, aki módszeresen, különböző nevek mögé rejtve jelenik meg a regényben. Női főszereplőnk nem véletlenszerűen aposztrofálja többféleképpen a szöveg, erre világít rá egy más életre vágyakozó gondolati szekvencia zárómondata: „Ahol ő nem Milja Matilda, nem a zárkózott Wiikné, nem

Milja kiasasszony, és nem is a hallgató, filmrajongó Matilda”. A regény előrehaladtával fokozatosan jövünk rá arra, hogy a különböző nevek Wiikné többé-kevésbé traumatizált alteregóit jelölik. Egyik este a klub összejövetelét Thune irodájában tartják, Wiikné pedig meghall egy ismerős hangot, egy hangot a múltjából. Wiikné perspektívájából a hang és a férfi egy másik névvel párosul (mint Thune szemzőgéből), ezért a regény végéig nem tudjuk meg, hogy kiről van szó. És itt lesz nyilvánvaló, hogy a többszörös névhasználat mennyire hangsúlyos szerkezeti tényező, hiszen mindez a végső, legfőbb fordulatot készíti elő.

Az elsődleges elbeszélésszint meglehetősen eseménytelenségében csupán a fokozatosan „gyűrűző” háború előtti feszültség és a múlt frusztrációi adnak lüktetést. A címbeli délibábok nem mások, mint azok az emlékek, amelyekről nem lehet szabadulni. Megfoghatatlanok, folyamatosan visszatérnek, illékonyak, mégis a megtévesztésig jelenvalónak tűnnek – a múlt képei, melyek valósággal „megerjesztik” a jelen lehetőségeit.

A regény talán legfontosabb hitvallása, hogy – történelmi meghatározottságú – közös sorsunkhoz hasonlóan egyéni létünk sem más, mint végletesen kiszolgáltatott és cezúrákkal teli narratíva. Szereplőink traumáik és frusztrációik mentén kézenfekvő mechanizmust alakítottak ki, titkolóznak egymás előtt. Sokszor a gondolatok és válaszok kimondatlanságba ragadnak, csupán mi értesülünk egy-egy karakterünk őszinte reakciójáról. Legtöbbször másodlagos, retrospektív elbeszélésben ismerjük meg a (háttér)történeteket, így az lehet az érzésünk, hogy szereplőinkben már kialakult egy olyan, objektívnek nevezhető távolságtartás, amely lehetővé tenné, hogy átlássák motivációikat, képesek legyenek egyfajta összegzésre. Ennek ellenére rengeteg a titok, a válasznélküliség ezekben az életekben. Vannak dolgok, amelyeket nem lehet megérteni, kimondani, ugyanakkor túllépni sem lehet rajtuk – ez az ellentmondás feloldhatatlan. Ezért zárul tragédiával a történet, amely méltó átkötése egy globális méreteket öltő tragédiának. A pokol visszafordíthatatlanul itt, a földön valósul meg – egyéni és egyetememes szinten egyaránt.

Varga Viktor